

POLAND

POLAND

DUAL TA'LIM TIZIMIDA BIZNES FANLARINI O'QITISH MUAMMOLARI**Karimova Oygul Ro'ziyevna**

G'ijduvon tuman 1-son texnikumi maxsus fan o'qituvchisi

oygulruziyevana1972@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20373382>

Annotatsiya. Mazkur maqolada O'zbekiston Respublikasida dual ta'lim tizimida biznes fanlarini o'qitishning dolzarb muammolari tadqiq etiladi. Ta'lim muassasalari va ish beruvchilarning yaqin hamkorligiga asoslangan amaliyotga yo'naltirilgan ta'lim shakli sifatida dual ta'limning mohiyati ochib beriladi. Kadrlar tayyorlashning dual modeli sharoitida tadbirkorlik, menejment, marketing, buxgalteriya hisobi, moliya va soliqqa tortish kabi biznes fanlarini o'qitishning o'ziga xos jihatlari tahlil qilinadi. Germaniya, Avstriya, Shveytsariya va Janubiy Koreya tajribasi bilan qiyosiy tahlil o'tkaziladi bu mamlakatlarda biznes va tadbirkorlik sohasidagi mutaxassislarni tayyorlashning dual modeli milliy ta'lim tizimining barqaror unsuriga aylanib ulgurgan. Tahlil natijalari asosida dual ta'lim tizimida biznes fanlarini o'qitishni takomillashtirish bo'yicha takliflar shakllantiriladi: modulli o'quv dasturlarini ishlab chiqish, pedagogik texnologiyalarni yangilash, yangi avlod pedagog-murabbiylarini tayyorlash hamda nazariy tayyorgarlikning real xo'jalik amaliyoti bilan aloqasini kuchaytirish. Xulosa qilib, dual ta'lim tizimida biznes fanlarini samarali o'qitish yoshlarda tadbirkorlik kompetensiyalarini shakllantirishning va mamlakatning barqaror ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotini ta'minlashning muhim shartlaridan biri ekanligi ta'kidlanadi.

Kalit so'zlar: dual ta'lim, biznes fanlari, tadbirkorlik, menejment, marketing, amaliyotga yo'naltirilgan ta'lim, ustoz-murabbiy, ish beruvchi, kasb-hunar ta'limi, ta'lim standarti, tadbirkorlik kompetensiyalari, biznes-keys, modulli dastur, ta'lim va biznes hamkorligi, kasbiy tayyorgarlik.

Аннотация. В статье исследуются актуальные проблемы преподавания бизнес-дисциплин в системе дуального образования в Республике Узбекистан. Раскрывается сущность дуального обучения как формы практико-ориентированного образования, основанной на тесном взаимодействии образовательных учреждений и работодателей. Анализируется специфика преподавания бизнес-дисциплин — предпринимательства, менеджмента, маркетинга, бухгалтерского учёта, финансов и налогообложения — в условиях дуальной модели подготовки кадров. Особое внимание уделяется содержательным, методическим, организационным и нормативно-правовым проблемам преподавания указанных дисциплин: несогласованности учебных программ с

требованиями реального сектора экономики, недостаточному применению современных интерактивных методов обучения, слабой подготовке наставников от предприятий, отсутствию единых стандартов оценивания практической части подготовки. Проводится сопоставление с опытом Германии, Австрии, Швейцарии и Южной Кореи, где дуальная модель подготовки специалистов в сфере бизнеса и предпринимательства давно стала устойчивым элементом национальной образовательной системы. На основе проведённого анализа формулируются предложения по совершенствованию преподавания бизнес-дисциплин в дуальной системе, включая разработку модульных программ, обновление педагогических технологий, подготовку педагогов-наставников нового поколения и усиление связи теоретической подготовки с реальной хозяйственной практикой. Делается вывод о том, что эффективное преподавание бизнес-дисциплин в системе дуального образования выступает важным условием формирования предпринимательских компетенций молодёжи и устойчивого социально-экономического развития страны.

Ключевые слова: дуальное образование, бизнес-дисциплины, предпринимательство, менеджмент, маркетинг, практико-ориентированное обучение, наставник, работодатель, профессиональное образование, образовательный стандарт, предпринимательские компетенции, бизнес-кейс, модульная программа, партнёрство образования и бизнеса, профессиональная подготовка.

Abstract. The article examines the topical problems of teaching business disciplines within the system of dual education in the Republic of Uzbekistan. It reveals the essence of dual education as a form of practice-oriented training based on close cooperation between educational institutions and employers. The specifics of teaching business disciplines — entrepreneurship, management, marketing, accounting, finance and taxation — in the context of the dual model of professional training are analyzed. Particular attention is paid to the content-related, methodological, organizational and normative-legal problems of teaching these disciplines: the insufficient alignment of curricula with the requirements of the real sector of the economy, the limited use of modern interactive teaching methods, the inadequate pedagogical preparation of mentors from enterprises, and the absence of unified standards for assessing the practical component of training. A comparative analysis is carried out with the experience of Germany, Austria, Switzerland and the Republic of Korea, where the dual model of preparing specialists in business and entrepreneurship has long become a

sustainable element of the national education system. On the basis of the analysis, the author formulates a number of proposals for improving the teaching of business disciplines within the dual system, including the development of modular curricula, the renewal of pedagogical technologies, the training of a new generation of teacher-mentors, and the strengthening of links between theoretical training and real economic practice. It is concluded that the effective teaching of business disciplines in the dual education system represents an important condition for the formation of entrepreneurial competencies of young people and for the sustainable socio-economic development of the country.

Keywords: dual education, business disciplines, entrepreneurship, management, marketing, practice-oriented training, mentor, employer, vocational education, educational standard, entrepreneurial competencies, business case, modular curriculum, partnership between education and business, professional training

Bugungi kunda dunyo ta'lim makonida amaliyotga yo'naltirilgan ta'lim shakllarining ahamiyati tobora ortib bormoqda. Yoshlarni mehnat bozorida raqobatbardosh bo'lishga, real iqtisodiy va ijtimoiy munosabatlar muhitida mustaqil qaror qabul qilishga tayyorlash zaruriyati an'anaviy auditoriya ta'limi doirasidan chiqib, ish beruvchilar bilan bevosita hamkorlikka asoslangan yangi ta'lim modellarini izlashga olib kelmoqda. Ana shunday modellardan biri dual ta'lim tizimi bo'lib, u ta'lim muassasasi va korxona o'rtasidagi institutsional sherikchilik asosida qurilgan, nazariy tayyorgarlikni amaliy faoliyat bilan parallel ravishda olib boruvchi ta'lim shaklini ifodalaydi.

O'zbekiston Respublikasida dual ta'limning huquqiy asoslari izchil rivojlantirilmoqda. Xususan, O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni, Prezidentning "Professional ta'lim tizimini takomillashtirishga oid qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi farmonlari hamda Vazirlar Mahkamasining tegishli qarorlari dual ta'limni rivojlantirishning normativ-huquqiy poydevorini tashkil etadi. Ushbu hujjatlarda dual ta'lim yoshlarni mehnat bozori talablariga moslab tayyorlash, ish beruvchilarning ta'lim jarayonidagi rolini kuchaytirish va kadrlar tayyorlash sifatini oshirishning strategik yo'nalishlaridan biri sifatida belgilab qo'yilgan.

Shu bilan birga, dual ta'lim tizimi doirasida o'qitiladigan barcha fanlar ham bir xil darajada osonlik bilan amaliyotga "moslashmaydi". Texnikaviy va texnologik fanlardan farqli o'laroq, biznes fanlari- tadbirkorlik, menejment, marketing, buxgalteriya hisobi, moliya, soliqqa tortish, biznes-rejalashtirish kabi o'ziga xos predmetli xususiyatlarga ega. Bu fanlar bir vaqtning o'zida ham nazariy

umumlashmalarga, ham real bozor sharoitlaridagi amaliy qarorlarga asoslanadi, talabalardan tanqidiy fikrlash, tahlil qilish, kommunikatsiya va liderlik kompetensiyalarini talab qiladi. Aynan shu sabab biznes fanlarini dual ta'lim tizimi doirasida o'qitish nazariya va amaliyotning chuqur uyg'unligini ta'minlashni, ish beruvchilar bilan moslashtirilgan o'quv dasturlarini yaratishni, hamda o'qituvchi va ustoz-murabbiylarning yangi sifatidagi pedagogik tayyorgarligini taqozo etadi.

Mazkur maqolaning dolzarbligi shundaki, mamlakatimizda dual ta'limning umumiy huquqiy va tashkiliy mexanizmlari shakllantirilgan bo'lsa-da, aynan biznes fanlarini ushbu tizimda o'qitishning maxsus uslubiy-pedagogik va mazmuniy masalalari yetarli darajada o'rganilmagan. Amaliyotda esa biznes fanlarini o'qitishda ta'lim muassasalari va korxonalar o'rtasidagi vazifalarning aniq taqsimlanmaganligi, o'quv dasturlarining real biznes-jarayonlardan uzilishi, baholash mezonlarining yagonalashmaganligi va o'qituvchi-murabbiylarning kasbiy tayyorgarligi yetarli emasligi kabi muammolar saqlanmoqda. Ushbu omillarning birgalikdagi ta'siri bitiruvchilarda real tadbirkorlik faoliyatini olib borish uchun zarur kompetensiyalarning to'liq shakllanmasligiga olib keladi.

Asosiy qism. Dual ta'lim tushunchasi nemis tilidagi "duale Ausbildung" iborasidan kelib chiqqan bo'lib, so'zma-so'z "ikki tomonlama tayyorgarlik" degan ma'noni anglatadi. Uning mohiyati shundaki, talaba bir vaqtning o'zida ikki ta'lim muhitida o'qiydi: ta'lim muassasasida — nazariy bilimlarni o'zlashtiradi, korxonada esa — amaliy ko'nikmalarni shakllantiradi va kasbiy faoliyatda ishtirok etadi. Ushbu modelda korxona faqat amaliyot bazasi emas, balki to'laqonli ta'lim sub'ekti hisoblanadi: u o'quv-amaliy ish o'rni, ustoz-murabbiyni, dasturning amaliy qismini va, ko'pincha, talabaning kasbiy bahosini ta'minlaydi [1].

Biznes fanlarini dual ta'lim sharoitida o'qitishning pedagogik mohiyatini tushunish uchun avvalo bu fanlar tarkibini aniqlash zarur. Biznes fanlari deganda biz tadbirkorlikni rejalashtirish va boshqarish, menejment, marketing, korporativ moliya, buxgalteriya hisobi, soliqqa tortish, biznes-kommunikatsiya, korporativ huquq asoslari, raqamli biznes-vositalar va biznesni baholash kabi yo'nalishlarni qamrab oluvchi fanlar majmuini tushunamiz. Bu fanlarning umumiy xususiyati shundaki, ular bilim, ko'nikma va qadriyatlarining uchligini talab qiladi: nazariy konsepsiyalarni bilish, amaliy biznes-vazifalarni hal qila olish va bozor sharoitida etik va mas'uliyatli qaror qabul qilish.

Aynan shu uchlik dual ta'lim modeli mantig'iga juda mos keladi. Talaba ta'lim muassasasida iqtisodiyot nazariyasi, makro va mikroiqtisodiyot, boshqaruv

nazariyasi, marketing asoslari kabi fanlarni o'zlashtiradi. Korxonada esa real biznes-jarayonlarda ishtirok etadi: marketing tadqiqotlarini o'tkazadi, mijozlar bilan ishlaydi, savdoda qatnashadi, hisobotlarni tayyorlashda yordam beradi, kichik loyihalarda mas'uliyatni o'z zimmasiga oladi. Shu tariqa nazariy bilim amaliy kontekstda "yashash" imkoniyatiga ega bo'ladi, talaba esa o'z bilimini sinab ko'rish, xato qilish va to'g'ri qaror qabul qilish tajribasiga ega bo'ladi.

Shu bilan birga, biznes fanlarini dual ta'lim sharoitida o'qitish bir qator jiddiy muammolar bilan bog'liq. Birinchi va eng muhim muammolardan biri — o'quv dasturlarining mazmuniy tomondan real iqtisodiy faoliyat talablariga to'liq mos kelmasligi hisoblanadi. Amaliyotda ko'pchilik o'quv dasturlari hali ham klassik akademik tarzda tuzilgan: ular fundamental nazariyaga e'tiborni ko'proq qaratadi, lekin korxonalar talab etayotgan amaliy kompetensiyalarni — masalan, biznes-keysllarni tahlil qilish, raqamli marketing vositalarini qo'llash, moliyaviy modellarni qurish, soliq hisob-kitoblarini avtomatlashtirish, hamda "1S", "Excel", "CRM" va boshqa tizimlardan foydalanish ko'nikmalarini — yetarli darajada qamrab olmaydi. Natijada talaba korxonaga kelib, nazariy bilimini amaliyotga ko'chira olmasligini sezadi.

Ikkinchi muammo — ta'lim muassasasi va korxona o'rtasidagi vazifalarning tizimli taqsimlanmaganligi. Ko'pgina hollarda korxonalar o'zlariga yuborilgan talabalarni qaysi biznes-jarayonlarga jalb etishni, ularga qanday amaliy vazifalar berishni va qanday baholashni aniq tasavvur qilmaydi. Bu, ayniqsa, kichik va o'rta korxonalar uchun xarakterlidir, chunki ularda ko'pincha tizimli pedagogik-uslubiy resurslar mavjud emas. Buning oqibatida talaba o'zining biznes ta'limi davomida nazariy darslar o'qiydi, lekin amaliyot vaqtida unga, masalan, hujjatlarni nusxalash yoki yordamchi texnik vazifalarni topshirish bilan cheklanib qolinadi. Bunday holatda dual ta'limning asl mohiyati yo'qoladi.

Uchinchi muammo — korxonalarda ustoz-murabbiylik institutining yetarli darajada shakllanmaganligi. Biznes fanlari bo'yicha samarali ustoz-murabbiy bo'lish uchun mutaxassis nafaqat o'z sohasini bilishi, balki pedagogik va uslubiy ko'nikmalarga ham ega bo'lishi kerak: u talabaga vazifani tushuntirish, undagi tushunmovchiliklarni aniqlash, motivatsiyani saqlash va konstruktiv qayta aloqa berishni bilishi lozim. Amaliyotda esa korxonadan tayinlanadigan murabbiylar ko'pincha pedagogik tayyorgarlikka ega bo'lmaydilar va ish bilan band bo'lganliklari sababli talabaga yetarlicha vaqt ajrata olmaydilar. Bu, o'z navbatida, talabaning biznes kompetensiyalarini real korxona muhitida shakllantirish imkoniyatlarini sezilarli darajada cheklaydi.

POLAND

POLAND

Navbatdagi muammolardan yana biri biznes fanlari bo'yicha ish beruvchilar bilan hamkorlikning institutsional darajada zaifligi. Texnik yo'nalishlardan farqli o'laroq, biznes fanlari bo'yicha ta'lim muassasasi va biznes hamjamiyati o'rtasidagi hamkorlik ko'pincha alohida o'qituvchi yoki kafedra darajasidagi "shaxsiy aloqalar"ga asoslanadi. Buning natijasida hamkorlikning barqarorligi va miqyosi cheklangan bo'ladi. Ayniqsa, mintaqaviy ta'lim muassasalarida yirik biznes-tashkilotlar bilan tizimli sherikchilikni o'rnatish murakkab vazifa bo'lib qoladi.

Yuqorida qayd etilgan muammolarni yengib o'tish uchun xorijiy tajribaga murojaat qilish maqsadga muvofiqdir. Germaniyada dual ta'lim, jumladan biznes va savdo sohasi bo'yicha (Industriekaufmann/-frau, Kaufmann/-frau im Einzelhandel kabi yo'nalishlar) qariyb yuz yillik tarixga ega va u milliy ta'lim tizimining kalit unsurlaridan biridir [2]. Bu yerda federal darajada qabul qilingan kasbiy ta'lim standarti (Ausbildungsordnung) har bir biznes yo'nalishi bo'yicha talabaga qanday kompetensiyalar berilishi kerakligini aniq belgilab beradi va ta'lim muassasasi hamda korxona ushbu yagona standart asosida ish olib boradi. Sanoat va savdo palatalari (IHK) yakuniy attestatsiyani markaziy darajada o'tkazadi, bu esa baholashning obyektivligini va o'qitish natijalarining solishtirilishini ta'minlaydi.

Avstriya va Shveytsariya tajribasi ham e'tiborga loyiq. Bu mamlakatlarda biznes yo'nalishlari bo'yicha dual ta'lim doirasida talabalarga kichik biznesni mustaqil yuritish ko'nikmalari, raqamli vositalar, klientlar bilan ishlash, korxona moliyaviy hisobotlari bilan ishlash kabi amaliy kompetensiyalar atroflicha shakllantiriladi [3]. Korxonalar ustoz-murabbiylari uchun maxsus kasbiy sertifikatlash tizimi mavjud bo'lib, faqat ushbu sertifikatga ega bo'lgan xodimgina dual ta'lim doirasida ustoz-murabbiy sifatida ishlash huquqiga ega bo'ladi. Bu yondashuv ustoz-murabbiylik institutining sifatini va barqarorligini ta'minlaydi.

Janubiy Koreyaning "Meister Schools" va "Work-Learning Dual System" modellari ham biznes va xizmat ko'rsatish sohalarida amaliyotga yo'naltirilgan ta'limning samarali ishlashiga misol bo'la oladi [4]. Koreyada dual ta'lim modeli yoshlarni mehnat bozoriga moslashtirishning milliy strategiyasi sifatida qoraladi va davlat tomonidan korxonalarga maxsus subsidiyalar, soliq imtiyozlari va ustoz-murabbiylarni o'qitish dasturlari taqdim etiladi. Bu davlat va biznes o'rtasidagi institutsional hamkorlikning yorqin namunasidir.

Xalqaro tajribadan kelib chiqqan holda, O'zbekistonda dual ta'lim tizimida biznes fanlarini o'qitishni takomillashtirish bir necha asosiy yo'nalishlarda olib borilishi mumkin. Birinchi yo'nalish — biznes fanlari bo'yicha modulli o'quv

POLAND

POLAND

dasturlarini ishlab chiqish. Bunda har bir modul muayyan kompetensiyaga (masalan, “biznes-rejalashtirish”, “marketing tadqiqotlari”, “moliyaviy hisobotlarni o‘qish”, “soliq deklaratsiyasini to‘ldirish”, “mijozlar bilan muzokara”) yo‘naltiriladi va u nazariy qism (ta‘lim muassasasida) hamda amaliy qism (korxonada) sifatida birgalikda loyihalanadi. Modul yakunida talaba real amaliy mahsulot - biznes-reja, marketing strategiyasi, moliyaviy hisobot loyihasi ishlab chiqishi kerak bo‘ladi.

Ilmiy adabiyotlarda ham dual ta‘lim tizimida biznes fanlarini o‘qitishning o‘ziga xosligi to‘g‘risida muhim qarashlar mavjud. T. Deissinger ta‘kidlashicha, dual ta‘limning haqiqiy samarasi nafaqat tashkiliy modelda, balki ta‘lim muassasasi va korxona o‘rtasidagi pedagogik “umumiy tilda” shakllanishida namoyon bo‘ladi [6]. P. Gonon esa Yevropa tajribasini umumlashtirib, biznes va xizmat sohasidagi dual ta‘limning muvaffaqiyati ta‘lim standartlarining biznes hamjamiyati bilan birgalikda ishlab chiqilishiga bog‘liqligini ko‘rsatib o‘tadi [7]. P. Drucker o‘zining boshqaruv falsafasida menejment ta‘limi har doim real tashkilot bilan bog‘liqlikda olib borilishi kerakligini, chunki boshqaruv “amaliyot sohasi” ekanligini alohida ta‘kidlagan [8]. R. Kaplan va D. Norton tomonidan ishlab chiqilgan muvozanatli ko‘rsatkichlar tizimi (Balanced Scorecard) konsepsiyasi ham biznes ta‘limini real strategik boshqaruv masalalari atrofida qurishga turtki bo‘lishi mumkin [9]. Mahalliy mualliflar tomonidan ham yoshlarni tadbirkorlikka tayyorlashning pedagogik shartlari va biznes ta‘limining metodikasiga bag‘ishlangan tadqiqotlar olib borilmoqda [10].

Yuqorida bayon etilgan tahlil natijalari shuni ko‘rsatadiki, dual ta‘lim tizimida biznes fanlarini o‘qitishni takomillashtirish faqat alohida olingan pedagogik metod yoki tashkiliy choralarni qo‘llash bilan cheklanmaydi. Bu masala kompleks yondashuvni mazmun, metodika, ustoz-murabbiylik instituti, baholash tizimi, huquqiy maqom va biznes-hamjamiyat bilan institutsional hamkorlikning birgalikdagi takomillashuvini talab qiladi. Faqat shu holatdagina dual ta‘lim biznes ta‘limi sohasida o‘zining real samarasini berishi va yoshlarda haqiqiy tadbirkorlik kompetensiyalarini shakllantira olishi mumkin.

Alohida tahlil qilinishi lozim bo‘lgan masalalardan biri bu dual ta‘lim doirasida biznes fanlarini o‘qitishda kichik va o‘rta biznes vakillari bilan ishlashning o‘ziga xosligi. Mamlakatimiz iqtisodiyotida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik ulushi har yili sezilarli darajada o‘sib bormoqda, biroq aynan kichik korxonalar dual ta‘lim sherigi sifatida cheklangan tashkiliy va kadrlar resursiga ega bo‘ladilar. Yirik korxonalardan farqli o‘laroq, ular yaxlit kadrlar bo‘limiga, ichki o‘quv markaziga yoki ustoz-murabbiylar guruhiga ega bo‘lmaydi. Shu

POLAND

POLAND

sababli dual ta'lim modelini bunday korxonalar bilan amalga oshirishda ta'lim muassasalari ustoz-murabbiyni uslubiy jihatdan qo'llab-quvvatlash, talabaga vazifalar to'plamini oldindan tayyorlab berish va amaliyot davomida muntazam pedagogik nazoratni ta'minlash kabi qo'shimcha funksiyalarni o'z zimmasiga olishi lozim. Bu yondashuv kichik biznesni dual ta'lim sherikchiligiga jalb etish imkonini sezilarli darajada kengaytiradi.

Yana bir muhim jihat — dual ta'lim doirasida biznes fanlarini o'qitishning gender o'lchovi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, biznes va tadbirkorlik sohasida ayollarning ishtiroki an'anaviy ravishda erkaklarnikidan pastroq darajada qolmoqda. Aynan ta'lim bosqichida shakllantiriladigan tadbirkorlik kompetensiyalari va o'ziga ishonch tuyg'usi bu farqni qisqartirishda muhim rol o'ynashi mumkin. Shu sababli dual ta'lim doirasida biznes fanlarini o'qitishda gender muvozanatga e'tibor berish, talaba qizlar uchun maxsus mentorlik dasturlari va biznes-rolli modellarni jalb qilish, ayol tadbirkorlar bilan uchrashuvlar va ish o'rinlarini tashkil etish maqsadga muvofiqdir. Bunday yondashuv nafaqat ta'lim sifatini oshiradi, balki mamlakatda inklyuziv iqtisodiy taraqqiyotga ham xizmat qiladi.

Va nihoyat, dual ta'lim tizimida biznes fanlarini o'qitishning kelajakdagi rivojlanishi avtomatlashtirish, sun'iy intellekt va platforma iqtisodiyoti kabi global tendensiyalar bilan chambarchas bog'liq holda olib borilishi lozim. Biznesning o'zi tez sur'atlar bilan o'zgarmoqda: yangi kasblar paydo bo'lmoqda, an'anaviy ish o'rinlari raqamlashmoqda, mijoz bilan munosabatlarning shakllari o'zgarmoqda. Bu o'zgarishlar dual ta'lim dasturlariga muntazam ravishda yangi mavzularni — masalan, raqamli marketing analitikasi, mahsulot menedjmenti, agile-loyiha boshqaruvi, ESG-tamoyillariga asoslangan biznes-yuritish, ekotijorat va platforma biznes modellarini — kiritishni taqozo etadi. Bunda ta'lim muassasalari faqat "bugungi biznesga moslashish" bilan cheklanmasdan, "ertangi biznesni shakllantirish" vazifasini ham bajarishi kerak bo'ladi.

Tahlilning yana bir muhim qirrasi dual ta'lim tizimida sifatni nazorat qilish mexanizmlariga taalluqlidir. Biznes fanlarini o'qitishda ta'limning haqiqiy samarasini faqat baho jurnali va imtihon natijalari bilan o'lchab bo'lmaydi. Bitiruvchilarning mehnat bozoridagi keyingi taqdiri, ularning bandlik darajasi, kasbiy o'sish sur'ati, mustaqil tadbirkorlik faoliyatini boshlash ulushi, biznes-loyihalarni amalga oshirishdagi muvaffaqiyati va ish beruvchilarning bitiruvchilar bilan qoniqish darajasi — bularning barchasi dual ta'lim dasturining haqiqiy sifati ko'rsatkichlari sifatida muntazam o'rganilishi lozim. Buning uchun ta'lim muassasalarida bitiruvchilarni kuzatish tizimi (tracer studies) va ish

POLAND

POLAND

beruvchilar bilan muntazam qayta aloqa mexanizmi joriy etilishi maqsadga muvofiqdir. Aynan shunday tizimli qayta aloqa dasturlarni dinamik takomillashtirish va dual ta'lim sifatini barqaror oshirib borishning ishonchli asosi bo'la oladi.

Biznes fanlarini dual ta'lim sharoitida o'qitishda alohida e'tibor talab qiladigan masalalardan biri - bu nazariy tayyorgarlik va amaliy ish o'rtasidagi muvozanatni topishdir. Bir tomondan, talabaga yetarli darajada fundamental nazariy bilim berilmasa, u real biznes-vaziyatlarda chuqur tahlil qila olmaydi va sayoz qarorlar qabul qiladi. Boshqa tomondan, agar amaliy mashg'ulotlar ulushi haddan ortiq cheklanib, talaba korxonada faqat "tinglovchi" yoki "kuzatuvchi" sifatida ishtirok etsa, dual ta'lim modelining o'zi mazmunini yo'qotadi. Xalqaro tajriba shuni ko'rsatadiki, biznes yo'nalishlari uchun maqbul muvozanat — ta'lim vaqtining taxminan 50–60 foizini ta'lim muassasasidagi nazariy tayyorgarlik, 40–50 foizini esa korxonadagi amaliy faoliyat tashkil etishi maqsadga muvofiqdir. Bu nisbat aniq yo'nalish, kurs va talaba darajasiga qarab moslashtirilishi mumkin, lekin uning umumiy mantig'i saqlanib qolishi kerak.

Xulosa. O'tkazilgan tadqiqot dual ta'lim tizimida biznes fanlarini o'qitishning nazariy, uslubiy va amaliy jihatlarini yuzasidan bir qator xulosalar chiqarish imkonini beradi. Avvalo shuni ta'kidlash kerakki, dual ta'lim biznes fanlarini o'qitish uchun ob'ektiv ravishda eng mos keluvchi modellardan biridir, chunki bu fanlarning o'zi mohiyatan amaliyotga, real bozor sharoitlariga va boshqaruv qarorlariga asoslanadi. Talabaning bir vaqtning o'zida ta'lim muassasasi va korxona muhitida ishtiroki nazariy bilimni amaliy kompetensiyaga aylantirishning samarali yo'lini taqdim etadi.

Tadqiqot davomida xorijiy tajriba xususan, Germaniya, Avstriya, Shveytsariya va Janubiy Koreya tajribasi tahlil qilindi. Bu mamlakatlarda dual ta'lim modeli biznes va xizmat ko'rsatish sohalarida ham muvaffaqiyatli qo'llanilmoqda, chunki ularda yagona kasbiy ta'lim standartlari, sertifikatlangan ustoz-murabbiylik instituti, ish beruvchilar bilan institutsional sherikchilik mexanizmlari va davlat tomonidan korxonalarni rag'batlantirish tizimi rivojlangan. Ushbu tajriba O'zbekistonda dual ta'limni biznes fanlari yo'nalishida rivojlantirishning ilmiy-amaliy mo'ljallarini aniqlash uchun foydali manba bo'lib xizmat qiladi.

Tadqiqot natijalari asosida dual ta'lim tizimida biznes fanlarini o'qitishni takomillashtirish bo'yicha quyidagi takliflar shakllantirildi: (1) modulli, kompetensiyaga asoslangan o'quv dasturlarini ishlab chiqish; (2) interaktiv pedagogik texnologiyalar (biznes-keyslar, simulyatsiyalar, "live cases", startup-

loyihalar) joriy etish; (3) ustoz-murabbiylarni tayyorlash va sertifikatlash tizimini yaratish; (4) o'qituvchilarning amaliy biznes-tajribasini muntazam yangilab borishni ta'minlash; (5) uch tomonlama (talaba — ta'lim muassasasi — korxona) shartnomalarning yagona namunaviy shaklini ishlab chiqish; (6) biznes fanlarini baholashning yagona kompetensiyaviy mezonlarini joriy etish; (7) o'quv dasturlariga raqamli savodxonlik va raqamli biznes vositalari modullarini kiritish; (8) ta'lim muassasalari qoshida biznes hamjamiyati ishtirokidagi maslahat kengashlarini tashkil etish.

Ushbu yo'nalishda davlat organlari, ta'lim muassasalari, ish beruvchilar va ekspert hamjamiyati o'rtasida muntazam dialog va birgalikdagi ish olib borish, dual ta'lim bo'yicha milliy konsepsiya va yo'l xaritalarini ishlab chiqish, hamda ushbu sohada ilg'or xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlikni kengaytirish O'zbekiston ta'lim tizimini global tendensiyalar darajasiga ko'tarishga xizmat qiladi. Oxir oqibatda esa dual ta'lim tizimida biznes fanlarini o'qitish bo'yicha amalga oshirilayotgan islohotlarning samaradorligi mamlakatning kelajakdagi iqtisodiy mustaqilligi, raqobatbardoshligi va inson kapitali sifatining belgilovchi omillaridan biriga aylanishi shubhasizdir

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni, 23.09.2020-y., O'RQ-637-son // O'zbekiston Respublikasi qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi. URL: <https://lex.uz/docs/5013009>.
2. Deissinger T. The German Dual Vocational Education and Training System: A Model for Other Countries? // International Journal of Training and Development. — 2015. — Vol. 19, No. 2. — P. 119–129.
3. Hoeckel K., Schwartz R. Learning for Jobs. OECD Reviews of Vocational Education and Training: Austria / Switzerland. — Paris: OECD Publishing, 2010.
4. OECD. Strengthening Vocational Education and Training in Korea. — Paris: OECD Publishing, 2019.
5. Bonwell C., Eison J. Active Learning: Creating Excitement in the Classroom. — Washington: ASHE-ERIC Higher Education Reports, 1991.
6. Deissinger T., Heine R., Rauner F. Standards and Qualifications in Dual VET Systems: A Comparative Perspective. — Bielefeld: W. Bertelsmann Verlag, 2013.
7. Gonon P. The Quest for Modern Vocational Education: From Georg Kerschensteiner to Current Trends. — Bern: Peter Lang, 2009.
8. Drucker P. The Practice of Management. — New York: Harper & Brothers, 1954. — 416 p.
9. Kaplan R.S., Norton D.P. The Balanced Scorecard: Translating Strategy into Action. — Boston: Harvard Business School Press, 1996. — 322 p.

POLAND

CURRENT APPROACHES AND NEW RESEARCH IN MODERN SCIENCES

International scientific-online conference

POLAND

10. Begimqulov U.Sh., Tolipov O', Sharipov Sh.S. Kasb-hunar ta'limi pedagogikasi va metodikasi. Darslik. — Toshkent: O'qituvchi, 2021. — 384 b.